

Ne smemo prezreti enotne in okusne opreme teh izdanj; priznanje gre založnici, ki je na resnično veselje vseh prijateljev sodobne hrvaške literature omogočila kompletnega Krležo.

B. Borko.

Dve, tri o naših rešetarjih.

Kdo njih pa pravo trdi, to se praša.

Prešeren.

V preteklem desetletju se je območje slovenščine nenavadno razširilo: dočim je bila prej omejena na lepo književnost in potrebe vsakdanjega življenja, v znanosti pa pretežno na „filozofsko-historijsko skupino“, da govorimo v jeziku akademij, se je nje področje raztegnilo sedaj na vse posle javnega življenja, v znanosti pa tudi na „matematično-prirodoslovno skupino“ in tehniko. Mirno in z zadovoljstvom lahko rečemo, da je bila slovenščina tej nenavadno povečani nalogi v polni meri kos. Za to jo je usposobilo vztrajno in zavestno delo onih Slovencev, ki so jo v preteklem stoletju z bistrim umom in vdano ljubeznijo gojili.

Pokazalo pa se je obenem še nekaj: ta fini in precizni instrument je prišel naenkrat v toliko rok, med katerimi pa mnoge ž njim niso znale pravilno ravnati. Tradicionalna budna skrb nad jezikom je zato kmalu ustvarila pomagala, ki svarijo pišoče Slovence pred najobičajnejšimi napakami in jim pomagajo v dvomljivih primerih. Breznikova „Slovnica“ in „Pravopis“ služita v prvi vrsti potrebam šole, zato nista mogla zadostiti tudi širšim. Iz prakse je zato prišla pobuda za druge jezikovne pomočke; v zadnjem času so naenkrat izšli kar trije¹, med njimi eden celo v novi izdaji.

Najbolj očitno kaže svoj izvor iz uradne prakse *Andrejkovo* delo. Bila je srečna misel, da je to svoje delo, ki je izšlo najprej leta 1929, v „Samoupravi“, torej listu, ki ni prišel v široko javnost, sedaj prečiščeno in razširjeno izdal v posebni knjižici. Kratki uvod priča, da ima v tej stvari pravilne nazore in da je pot, ki jo je ubral, pravilna. Knjižica je urejena na svojevrsten, v resnici res praktičen način. Natisnjena je v treh kolonah: v prvi stoji nemški izraz (po večini vzeti iz uradniškega jezika), v drugi slab slovenski prevod, kakor ga je bila udomačila naša pisarniška praksa, v tretji pa se predloži pravilnejša slovenska beseda. Kdor celo knjižico pozorno preštudira in se razmisli ob slučajih, ki jih Andrejka na ta način analizira, si bo znal pomagati tudi tedaj, če za kako nemško uradno besedo, o kateri dvomi, kako se naj pravilno prevede, v njegovi knjižici ne bo našel primera. Res da je knjižica namenjena v prvi vrsti onim uradnikom, ki poznajo nemški uradni jezik, toda izven njih, ki jih bo pri nas vedno manj, bo vedno dobro služila vsakomur, kdor ima kakšne koli opravke z nemškim pisanjem. Dobro je bilo, da je pisec že ob tej prvi izdaji mislil na to in vanjo sprejel tudi mnogo izrazov, ki niso vzeti iz uradnega jezika, ampak n. pr. iz tehnike!

¹ Jezikovno rešeto. I. Uredil Rudolf Kolarič. V Ljubljani. 1931. Založila revija „Slovenski tisk“. 91 str. — Slovniki in slovski brus knjižne slovenščine. Sestavil Ivan Koštiál. 2. nat. Založila Družba sv. Mohorja v Celju. 1931. 88 str. — Napake v slovenskem izrazoslovju. Sestavil Rudolf Andrejka. V Ljubljani, 1931. Samozaložba. 47 str.

Popolnoma pa se vpliva „kancliščine“ vendar ni mogel otresti. Kaj si čemo! Kanclija pač vtisne vsakemu človeku, ki ji pride v oblast, svoje neizbrisno znamenje. Kar na prvi strani imamo tri primere, ki pričajo, da se ob njih ni zavedal tega, kar v uvodu umno razlaga o notranji različnosti nemščine in slovenščine. Najbolj čudno je pač to, da je ta primer že neštetokrat obravnavan, a ker je v kanclijskem svetu tako običajen, je tako trdoživ. Za „einen Eid ablegen“ pravijo nekateri „prisego položiti“, kar je Andrejka po pravici obsodil. S svojim popravkom pa je obstal na sredi pota: on pravi, da je pravilno samo in edino „prisego opraviti“! Spotaknil se je torej samo nad preočitnim germanizmom „položiti“, ne da bi se zavedel, da je celotna zveza samostalnika in glagola tipičen kanclijski germanizem. In ne da bi se domislil preprostega slovenskega glagola „priseči“! Pa pravi sam — popolnoma pravilno — dve strani prej: „Nemški glagol je vrhtega izgubil svojo prvotno moč, zato ga mora Nemec ojačiti s samostalnikom, Slovincu tega ni treba, ker je njegov glagol še zelo čvrst!“ In če se že on ni spomnil tega „čvrstega“ slovenskega glagola, kako da se ga ni spomnil tudi nobeden onih sedmih gospodov, ki se jim v uvodu zahvaljuje za njihovo pomoč? — S prisego je po naših kanclijah sploh križ. Treba jo bo tako glede teksta kakor glede obreda vendarle enkrat res posloveniti. V obojem pogledu lahko služi kot klasičen vzorec prisega drja Danila Majarona, ko je bil na ljubljanski univerzi promoviran za častnega doktorja.

Na isti strani imamo še dva primera, ki sta naravnost značilna: za „abschüssiger Boden“ priporoča Andrejka „svet v strmini“ (ne „viseče zemljišče“), za „Abwässer“ pa „odplake“ (ne „odpadne vode“). Oboje kaže, da še vedno preveč lepí na zunanji obliki nemške predloge, na njeni tako rekoč optični sliki, namestu da bi res slovenil. V prvem primeru bi popolnoma zadoščala „strmina“, v drugem pa „pomije“, dve besedi, ki ju imamo že pri rokah, samo seči je treba po njima. Iz vsakokratne zveze se bo namreč vedno vedelo, ali je „strmina“ mišljena konkretno ali abstraktno, ali so „pomije“ kuhinjske ali tovarniške. Naši brusači in pisci terminologij namreč vse preradi pozabijo temeljno resnico jezikoslovja, da kaka beseda sama zase še vedno nima pravega pomena, da ga marveč dobi šele v zvezi z drugimi besedami in vsem mogočim, kar se vrši, se je vršilo ali se namerava vršiti okoli nje. To je zaverovanost v ono nemščino, ki ji sestavljene samostalnike zavidajo samo oni, ki razen nemščine ne poznajo nobenega tujega jezika.

Še en značilen primer iz kancliščine: za nemški „Antrag stellen“ je Andrejka obsodil — po pravici — nekdanji prevod „predlog staviti“ in ga posebe ožigosal še s klicajem, sam pa priporoča edino „predlagati“. Ali mu ni prišel na misel tudi dovršnik „predložiti“, ali pa se mu je res zdelo nepotrebno, da bi ga tudi izrečno zapisal? Ne! Baš za našo na nemški kalup lito kancliščino je pretirana raba nedovršnih glagolov tako značilna. Zato pod vplivom nemških — neizrazitih — glagolov samo „predlagamo“ in nič ne „predložimo“, samo „prisegamo“ in nikoli ne „prisežemo“. In komaj kdo se zave, da s temi glagoli ne moremo v slovenščini nikoli izraziti konkretnega predloga, nikoli res prisege.

Še nekaj paberkov: za „an Zeit gewinnen“ bi bilo mogoče boljše „pridobiti časa“, za „einen Fall aufgreifen“ „pograbit“, za „ausarten“ „zmeniti se“, za „bissige Bemerkungen machen“ tudi „usajati se“, „bevorstehendes Regenwet-

ter“ „na dež kaže“, „gesetzt den Fall“ „recimo“, za „Höhenrauch“ tudi „čad“, „den Geschäften nachgehen“ „v opravkih hoditi“ (tako je pisal pred več ko sto leti Smolè Čopu), „Rutschterrain“ „melje“, „scharfkantig“ „pričeljen“, „Umstände machen“ „oščajati se“ (to besedo z njeno čudno plastiko je uvedel v naš knjižni jezik Iv. Pregelj), vse same stare, dasi ne povsod znane besede. Zakaj bi naj za „Meerschaum“ bila boljša že davno obsojena tujka „stiva“ od udomačene „morske pene“, meni nikakor ne gre v glavo. Kakor tudi ne „slutveno ime“, ki ga naj poslej rabimo namestu udomačenega „psevdonima“, ki se vendar rabi samo v izobraženih slojih. Tak purizem je pretiran in zato nepotreben. Tudi ne vem, zakaj bi naj „kvarate“, „kvaritati“ bilo boljše in bolj slovensko ko „karte“, „kartati“. Za „unterschlächtiges Wasserrad“ priporoča Andrejka „kolo na loparje“, besedo „oberschlächtig“ pa iščeš zaman v njegovem slovarčku; „loparje“ je menda tukaj pisna ali tiskovna napaka za „loplate“ (kar bi s tehnične plati bolj ustrezalo, ker so loparji navadno okrogli!), za „oberschlächtig“ pa bi se enako mogoče lahko reklo „kolo na korce“. Sicer pa: kako označujejo razliko teh dveh sistemov naši mlinarji in žagarji? (Na zgornjo vodo? Na spodnjo vodo?) Pri nemškem „Vorschuss“ graja Andrejka „ponapredščino“ (ali je res kdo kdaj kaj takega zapisal?) in priporoča „naprejščino“, kar je ob našem že udomačenem „pred(u)j(e)mu“ popolnoma nepotrebno.

Sicer pa vse te opazke ne nameravajo in ne morejo zmanjšati cene tega res dobrodošlega delca, ki zasluži kmalu drugo, razširjeno izdajo. V nji bo treba še v večji meri upoštevati potrebe ljudi, ki ne sedijo po uradih, pa imajo na ta ali oni način opraviti z nemščino.

*

Koštiálov „Brus“ je „Ljubljanski zvon“ obširno ocenil že ob njegovi prvi izdaji (1927, str. 371. do 373.); ker je druga izdaja samo razširjena, sicer pa v svojem bistvu popolnoma nespremenjena, ne bom ponavljal vseh tam priobčenih načelnih opazk. Na nekaj pa je vendar treba znova opozoriti. „Brus“ brez dvoma dobro služi svojemu namenu, ker je v razmeroma kratki dobi doživel novo izdajo. Njegova notranja uredba pa je taka, da ga lahko s pridom rabi samo šolan slovniciar. Drugi pa bo v njem s težavo našel odgovor na kak dvom ali pa sploh ne, čeprav se v njem nahaja, toda skrit pod geslom, ki se ga nešolan pisec ne more domisliti. Zato bi bilo pač najboljšje, če bi se tak „Brus“ razdelil na dva dela: v prvem bi bile po gramatičnih kategorijah nasploh opisane najnavadnejše napake, drugi del, pravi „Brus“, pa bi bil urejen alfabetično in bi se lahko po potrebi skliceval na paragrafe prvega dela. Predvsem pa: ta brus je mnogo premajhen (niti tako običajna napaka, kakor je „Joško“, se v niem ne nahaja)!

*

Enake misli in enake želje se zbujaajo človeku tudi, ko prelistava od *Kolariča* urejeno „Jezikovno rešeto“. Razni članki, ki so izprva izhajali v reviji „Slovenskem tisku“, so tukaj ponatisnjeni in nekako sistematično urejeni po gramatičnih skupinah (pravopis, oblikoslovje, besedotvorje, pomenoslovje, besedni zaklad, stavkoslovje); porabo olajšuje povrh še alfabetično urejeno „Besedno kazalo“.

Na uvodnem mestu je priobčen obširen (str. 5. do 38.) *Sovretov* članek „Šest resnic o tujkah“. Članek je pisan temperamentno, škoda samo, da se je ta temperament užgal in se živi bolj ob ognju, ki ga je Engel zakuril Nemcem, ne pa ob opazovanju domačih razmer. Tako se n. pr. že danes lahko reče, da bo zgodovina listo vzornih slovenskih pisateljev, ki jih našteva Sovrè na str. 31., temeljito revidirala. Izzivalno in samozavestno zveni že sam naslov njegove razprave. Ali hoče reči, da je s temi njegovimi šestimi — po katekizmu posnetimi? — resnicami vsa stvar sedaj dokončno razčiščena, dognana, pribita in zapečatená? — Meni se zdi, da ne.

Že sama definicija tujke, kakor jo podaja Sovrè v uvodnih odstavkih, je preozka. Označba „tujka“ je silno relativen pojem, ki ga močno določata čas in kraj, poleg tega pa še vsa množina raznih okolnosti, ki tiče v človeku samem in določajo način, kako s svojo govorico reagira na svet, ki ga obdaja. Kar je pred bogvekolikim časom v kakem jeziku bilo tujka, danes že davno ni več, kar danes je, nekdanj ne bo. Kdor opazuje druge in sebe, bo opazil, kako zelo je izbira besed odvisna od trenutnega človekovega razpoloženja. Tuja beseda se neštetokrat rabi v humorističnem, ironičnem, pejorativnem smislu; v ta namen je čudovito porabna. Sovrè nič ne citira — zato tudi jaz ne bom — in tako ne morem pogledati, kje je Heine rabil besedo „arrivieren“, toda glavo in ne vem kaj še bi stavil, da jo je rabil v ironičnem, humorističnem pomenu. Tujka je — v tem se bo pač tudi Sovrè strinjal z menoj — kakor nesnaga; nesnaga pa — po znanem angleškem pregovoru — ni nič drugega, ko „reč na nepravem mestu“. „Tujka“ je torej v najširšem pomenu besede „beseda na nepravem mestu“. Zato ji z golim slovničarskim orodjem ne moremo blizu, ali točneje povedano: ali je kaka beseda „tujka“ v tradicionalnem pomenu besede, o tem ima besedo slovničar, presoja, ali se sme rabiti, kedaj in kako, pa ne gre več njemu, ampak stilistu, skratka človeku, ki ima poleg slovniškega znanja (ni treba, da je zavedno), tudi nekaj čuta za to, kar se imenuje — stil! Saj je popolnoma jasno, da je kak stavek lahko v slovniškem pogledu popolnoma pravilen, v stilističnem pa prava grozota! Suh slovničar bo kajpada zadovoljen ž njim, če bo brez tujk v njegovem pomenu besede. Pri taki presoji naletimo res na čudne reči: tako je n. pr. beseda „govoruliti“ v Sokratovih ustih prava stilistična nesnaga, kakor n. pr. tudi malicijozno antikvirani Cankarjev „immerdar“ (sijajen par Prešernovemu „hinfür“) v resnem znanstvenem članku. Slovničar je kajpada zadovoljen ž njima in ima nad njima še svoje posebno veselje in užitek, saj ni nobeden „tujka“ v njegovem smislu besede!

Zdi se, da se je Sovretu nekaj podobnega zasvetilo proti koncu njegove razprave, v uvodu njegove „6. resnice“, kjer mu je tujka „tuja primes ob nepravem času in na nepravem kraju“. Škoda, da se ni s to zavestjo sprijaznil že prej, ko je začel pisati svojo razpravo. Bila bi umno obrzdala njegovo gorečo vnemo ter ga obvarovala pred marsičem, kar ga je zapeljalo v nepotrebne digresije. Tako nam n. pr. pripoveduje, da francoski in angleški pisec tujki „sploh do sebe ne dasta, ali pa jo osamita v družbi poštenih domačink s tem, da jo označita z *ležečim* tiskom. Tako ravnajo vsi vestni pisci, ki jim je do neoskrunjene čistoče jezika“. Jaz bi takim piscem ne dal predikata „vestni“, ker uganjajo samo neko optično hinavščino, s katero dosežejo kvečjemu videz čistoče tiska, ne pa čistoče jezika. Jaz bi jih — in ž njimi vred Sovreta — po-

baral, kako neki markirajo tujke v svojem govoru — tudi z ležečim tiskom? — in jih opozoril, da bo prišel čas, ko se jim tako markiranje v pisavi in tisku ne bo več zljubilo ali ne več zdelo potrebno.

Za čim uspešnejši boj proti tujkam v slovenščini je Sovrè ustvaril „nüankso“ — ki jo je prvi med Slovenci zapisal sam! — in je prav drastično pokazal, kako Cankar ne bi bil smel napisati očenaša v „Hlapcu Jerneju“. Zdi se mi, da se je pri tem vendar le v njem oglasila vest z očitkom, da s tem ni dosegel nič drugega, ko da je samo na nedostojen način onečedil delo pokojnega pisatelja, ki se ne more več braniti, ker nadaljuje: „Odklanjam očitek, češ, da sem primer nalašč v smešno pregnal; ko bi imel prostora, bi navedel za zvrhan peljáj podobnih vzgledov iz domačega in nemškega slovstva, vzgledov, ki so še brezprimerno bolj smešni, žalostni in priskutni.“ Ne boš, Jaka! Za očenaš je porabljena cela stran, na kateri bi bilo dovolj prostora za vsaj tri debele zglede iz domačega slovstva — zglede iz nemščine res hvaležno odklanjamo — in naj so še tako smešni, žalostni in priskutni. In vzemi jih iz spisov živečih piscev, ki se bodo pri tem vsaj kaj naučili, pa najsi zadeneš tudi kakega vseučiliškega profesorja, saj se po starem pravilu samo „greh pove, grešnik pa ne“. Hic Rhodus, hic salta! Kako kaka „nouvelle riche“ ravna s tujkami v svojem salonu in svojem miljeju, je namreč brez vsakega pomena za pravo življenje kakega jezika, neprimerno bolj resna zadeva je, kako mislijo o tujkah in kako jih rabijo razni — Sovreti.

V resnici gre namreč za to, da se tujke rabijo pravilno v pomenu, ki jim ga daje jezik, iz katerega so vzete, v višjem smislu pa, da se rabijo ob pravem času in na pravem kraju. V obojem smislu pa se pri nas res nenavadno mnogo greši. Še bolj pa se greši v sledečem: čezmerno porabo tujk rodi največkrat samo naivno veselje nad votlim bobnenjem praznih besed. Takega naivnega veselja pa enako prekipevajo naši govori in članki po našem časopisju, čeprav so lahko napisani brez vsake tujke v ordinarnem, slovničarskem smislu. In vendar sestoje po večini iz besed, ki so govorniku ali piscu v resnici tuje! Odtod prihaja omahovanje v besedah, ki jim nazadnje sam govornik ali pisec ne ve več prave vsebine, točnega pomena. Vzemimo primer kar iz Sovreta! Ker se boji tujk „nomenklatura“ in „terminologija“, pravi, da je Ciceron „smelo prevedel ter ustvaril svoje, grškemu enakovredno *izrazoslovje*“, da bi bili Rimljani lahko grško „slovniško *imenstvo* kratko in malo prevzeli“, da angleščina „glede *jezikovnega zaklada* in točnosti *izrazoslovja* gotovo ne zaostaja za nemščino“. Vprašajmo sebe in Sovreta, kakšen pomen daje v teh treh stavkih trem besedam: „izrazoslovje, imenstvo, jezikovni zaklad“ in kakšna je njih medsebojna zveza ali odvisnost. Pokaže se nam, da rabi Sovrè te tri besede kot soznačnice za tujko „terminologijo“, tretji primer, v katerem stavi „jezikovni zaklad“ poleg „izrazoslovja“, pa je dokaz, da v rabi teh besed omahuje. Tega je kriv občutek, da „izrazoslovje“ ne podaja točno vsebine „terminologije“. Ta občutek se je pokazal jasno pri Andrejki, ki strogo loči „imenstvo (terminologijo)“ od „izrazoslovja (frazologije)“. A tudi v tej obliki je beseda „izrazoslovje“ neporabna, ker po pravilih našega jezika lahko pomeni samo znanost, ki raziskuje „izraze“ (besede, besedne skupine, besedni zaklad, besedje, imenstvo), ne pa skupka teh „izrazov“ samih. To zadrego je našim puristom pripravila razmerna mladost in nepravilna, naravnost ponesrečena tvorba tujke „terminologije“.

Pet pomagal ima danes pišoč Slovenec, ki mu dajejo nasvete v dvomljivih slučajih. Nerodno je iskati po petih knjigah, posebno če naletiš pri tem na to, da si nasprotujejo („Rešeto“ prepoveduje obliko „svobodomiseln“, Andrejka jo predpisuje). Kedaj bomo dobili v roke samo eno, a dovolj izčrpno in avtoritativno pomagalo? Kaj delajo naši šolniki? Kaj dela naša prosvetna uprava? Ali kaj mislijo na to, da bi nam tudi kaj takega trebalo? J. A. G.

PREGLEDI

„Združenje ruskih pesnikov in pisateljev v Parizu.“ Na nedeljskih večerih pri Alekseju Remizovu sem se seznanil z nekaterimi mladimi ruskimi pisatelji: s pesnikom J. Mandelstajmom, kritikom Goleniščevim-Kutuzovim, s pisateljem Poplavskim, tajnikom Udruženja J. Sofijevim in z nekaterimi drugimi. Predvsem me je zanimalo njih skupno literarno življenje v Združenju, ki je v marsičem podobno slovenskemu mlademu Pen-klubu, njih literarno delo in njih načrti. J. Poplavskij mi je podal mnogo zanimivih podatkov o razvoju pariškega Združenja in mi orisal njegov razvoj od prvih početkov pa do danes. Pripovedoval mi je, kako se je pred letom 1925. osnovalo prvo literarno društvo mladih pesnikov in pisateljev v Berlinu, kako je prenehalo njegovo delovanje zaradi zunanjih neprilik, kako je dobivala pariška „Zveza mladih pesnikov in pisateljev“ vedno večji pomen in kake cilje si je zastavila.

„Zveza mladih pesnikov in pisateljev“, ki se je osnovala že leta 1925., je prav za prav nastala v tisti dobi pariške emigracije, ko še ni bilo niti „Zelene svetiljke“ (Zeljonaja lampa), kakor je poimenoval Merežkovskij svoj literarni klub, niti „Skitalščine“ niti drugih sedaj mnogoštevilnih literarnih klubov. Tudi nobenih literarnih časopisov ni bilo takrat, kjer bi mogli mladi pesniki priobčevati svoje spise. Najprej je osnovala skupina mladih, še neznanih pesnikov pod vodstvom J. Terapiona „Klub mladih literatov“, ki se je kasneje preimenoval v že omenjeno „Zvezo mladih pesnikov in pi-

sateljev“. Zveza je imela namen, seznanjati širše občinstvo z mladimi literarnimi silami, pričela je prirejati javne večere, na katerih so mladi pesniki brali svoja dela skupno s pesniki starejše generacije. Ti večeri so bili vedno bolj obiskani in ne samo literati, temveč tudi publika sama je globoko čutila važnost in pomembnost tega mladega gibanja. Zveza je seveda poglobila in razširila svoje literarne večere, ki so postajali izredno važni za razvoj mladega literarnega rodu. V zakotni ulici Latinske četrti, v mali kavarni „Chez Bolet“ pa je imela Zveza svoje intimne večere, kjer se je vršilo tako imenovano laboratorijsko delo. Vsaka tu prečitana pesem je bila izčrpno pretresena in ocenjena. Nekateri izmed mladih so se v tem času že začeli uveljavljati v emigrantskem tisku. Toda kljub temu je čutila Zveza vedno večjo potrebo po lastni reviji, kjer bi opozarjala javnost s pesniškimi proizvodi svojih članov. In tako je leta 1929. izdalo novo vodstvo z J. Sofijevim na čelu svoj prvi pesniški zbornik.

S tem trenutkom je pričela Zveza z novim širje zasnovanim delom. V svojih periodičnih almanahih so imeli člani možnost tiskati svoja dela. Za Zvezo pa se je pričel zanimati tudi tisk. Razni inozemski časopisi so objavljali obširne kritike in pretrese o zbornikih. Do sedaj je izšlo pet takih zbornikov, v zadnjem pa so nastopili člani tudi s prozo. Vse to javno delo pa je bilo zvezano z velikimi denarnimi težkočami. Ker ni bilo upati denarnih prispevkov od nikoder, so bili člani prisiljeni, sami s svojimi skromnimi zaslužki podpirati lastno založništvo. To-